
رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت روان و سلامت اجتماعی کتابداران شاغل در کتابخانه های دانشگاهی استان لرستان

مهسا بهرامسری^۱، منصور ترکیان تبار^۲، طاهره حسومی^۳

چکیده

این پژوهش با هدف تحلیل رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت روان و سلامت اجتماعی کتابداران شاغل در کتابخانه های دانشگاهی استان لرستان به انجام رسیده است. روش پژوهش پیمایشی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش شامل ۶۲ نفر از کتابداران شاغل در کتابخانه های دانشگاهی استان لرستان است که با توجه به محدودیت جامعه آماری، نمونه گیری صورت نگرش و تمامی کتابداران شاغل در کتابخانه مذکور به صورت تمام شمار مورد مطالعه قرار گرفتند. برای گردآوری داده های مورد نیاز پژوهش از پرسشنامه استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده های گردآوری شده نیز نرم افزار آماری SPSS20 مورد استفاده قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان می دهد که رابطه مثبت و معنی داری بین مشارکت اجتماعی، روابط خانوادگی و دوستان، اعتماد اجتماعی، روابط همسایگی، انسجام اجتماعی، ایثار نسبت به غریبه ها، حمایت اجتماعی و علاقه فرد به جامعه به عنوان ابعاد سرمایه اجتماعی با سلامت روانی و اجتماعی کتابداران کتابخانه های واحدهای دانشگاهی استان لرستان رابطه معنادار وجود دارد.

کلید واژه گان: سرمایه اجتماعی، سلامت روان، سلامت اجتماعی، کتابداران، کتابخانه های دانشگاهی، استان لرستان

تاریخ پذیرش: ۹۵/۲/۱۰

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۲/۱۴

-
۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، خمین، ایران.
mah.ba1984@gmail.com
  ۲. گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی دورود، دورود، ایران.
torkiantabar@yahoo.com
  ۳. گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی رودهن، رودهن، ایران.
thasoomi@yahoo.com

مقدمه

منابع انسانی از ارزشمندترین سرمایه‌های هر سازمان است؛ زیرا سایر عوامل مانند تکنولوژی، سرمایه و ... وابسته به نیروی انسانی است. علی‌رغم پیشرفت‌های فنی و تکنیکی جدی، هنوز هیچ عاملی نتوانسته جایگزین نیروی انسانی شود و انسان به عنوان یک عامل کلیدی در سازمان مطرح است. مدیریت سازمان با توجه به این نکته باید بکوشد تا این سرمایه را به درستی شناخته و توان و استعدادهاى نهفته او را پرورش داده و به نحو مؤثری آن را در پیشبرد هدف‌های سازمان بسیج کند (الوانی، ۱۳۸۲).

دغدغه تنزل روابط اجتماعی از جمله موضوعاتی است که به کرات در جامعه شناسی کلاسیک به چشم می‌خورد. شاید بتوان به تعبیری گفت که تولد جامعه شناسی معلول نگرانی مربوط به روند رو به تنزل روابط اجتماعی در نتیجه صنعتی شدن و آغاز مدرنیته است. جامعه شناسان اولیه درباره اتصال از گمانشناخت به گزل شناخت یا تاثیر زندگی شهری بر حیات انسانی نظرات فراوانی ابراز داشته‌اند. به نظر زیمل، فرایندهائی نظیر تقسیم کار فزاینده، عقلانیت مفرط و نظائر آن سبب پیدایش دلزدگی و احتیاط در روابط اجتماعی موجود در کلان شهرها شده است. به اعتقاد زیمل، نتیجه چنین شرایطی ناپایداری روابط و کاهش اعتماد اجتماعی است. این ایده تنزل روابط اجتماعی نخستین، همچنان در کانون توجه جامعه‌شناسان قرار دارد. جامعه‌شناسان معاصر برای بررسی کمیت و کیفیت روابط اجتماعی در جامعه از مفهوم سرمایه اجتماعی بهره بسته اند (شارع پور، ۱۳۸۰).

جوامعی که به پیشرفت، ترقی و تعالی دست یافته اند، توانسته اند نیروها و استعدادهای نهفته در افراد را شکوفا سازند. به ویژه آن دسته از سازمان‌هایی که به اهمیت نقش منابع انسانی در بهبود بهره‌وری پی برده اند، به ارزش و قدرت نیروی کار متعهد و قوف یافته و منابع مهم و انرژی فراوانی از مدیریت را صرف ایجاد محیطی می‌کنند که کارکنان بتوانند با حداکثر توان خود، در بهبود عملکرد سهیم باشند (بلچر^۱، ۱۳۷۴).

سرمایه اجتماعی، جمع منابع واقعی یا بالقوه‌ای است که حاصل از شبکه‌ای بادوام از روابط کمابیش نهادینه شده آشنائی و شناخت متقابل - یا به بیان دیگر، با عضویت در یک گروه - است. شبکه‌ای که هر یک از اعضای خود را از پشتیبانی سرمایه جمعی برخوردار می‌کند، و

آنان را مستحق «اعتبار» می‌سازد. این روابط ممکن است فقط در حالتی عملی در مبادلات مادی و یا نمادینی که آنان را در حفظ آن روابط کمک می‌کند وجود داشته باشد. روابط مذکور را همچنین می‌توان با به کارگیری یک اسم مشترک (نام خانوادگی، طبقه، طایفه، مدرسه و حزب و غیره) به لحاظ اجتماعی برقرار و تضمین کرد (تاجبخش، ۱۳۸۴).

براساس تحقیقی که در سال ۱۹۹۸ توسط مرکز توسعه نیروی کار انجام شد، ۷۰ درصد دانشی که در محیط‌های کاری آموخته می‌شود توسط رابطه غیررسمی منتقل می‌گردد. شرکت های هوشمند بر دانش موردنیاز شرکت تسلط پیدا کرده، با ایجاد سرمایه های اجتماعی به عنوان یک شایستگی سازمانی، این دانش را به مرحله اجرا می گذارند. این فرهنگ سازمانی با آموزش، مشاوره و نظارت، تقسیم نظریات خوب و همکاری و تشریک مساعی به جای رقابت با یکدیگر، باعث افزایش میزان یادگیری می شوند (ساتن^۱، ۱۹۹۸).

در سالیان اخیر رابطه بین سرمایه اجتماعی، سلامت روانی و اجتماعی افراد از سوی محققان و پژوهشگران از جمله روان‌شناسان مورد توجه خاص قرار گرفته و پژوهش‌ها و مطالعات متعددی در این زمینه صورت گرفته است. واقعیت این است که نوع و کیفیت زندگی و توجه به روابطی که در بین افراد اجتماع وجود دارد در تعیین میزان سلامتی روانی و اجتماعی آنان بسیار حائز اهمیت است و انجام مطالعات متعدد نیز گواهی بر این مدعاست که بی‌توجهی به سرمایه اجتماعی می‌تواند تبعات ناخوشایندی را برای افراد یک گروه یا جامعه فراهم سازد. از جانب دیگر که نادیده گرفتن دغدغه‌ها و نگرانی‌های نیروی انسانی نه تنها باعث کاهش توانایی‌های فردی او در اجتماع می‌گردد بلکه در سطح کلان به منافع ملی نیز آسیب می‌رساند و مانع از توسعه و پیشرفت می‌شود. بدون شک در جهان امروز، سرمایه اجتماعی نقشی به مراتب پررنگ‌تر از سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع مختلف بر عهده دارد و به همین دلیل نیز نبود سرمایه اجتماعی باعث هدر رفت و سایر منابع می‌گردد.

کتابداران از جمله افرادی هستند که بنا به ماهیت شغلی خود با مسایل و مشکلات متعددی مواجه هستند که برخی از این مسائل و مشکلات به ماهیت حرفه ای آنان و برخی دیگر نشأت گرفته از تأثیر عوامل بیرونی بر عملکرد آنان است. وجود چنین مسائلی و چالش‌هایی آنان را از نظر روحی و جسمی تحت تأثیر می‌گذارد و می‌تواند سلامت آنان را به خطر انداخته و به تبع آن مانع از خشنودی و رضایت شغلی آنان شود. از آنجا که کتابداران بنا به ماهیت حرفه ای

¹ - Sutton

خود با مراجعان و استفاده کنندگان از خدمات کتابخانه ای در ارتباط می باشند و از جانب دیگر نقش غیرقابل انکاری در توسعه کشور دارند، توجه به سلامت روحی و جسمی آنان نقش غیر قابل انکاری در تحقق اهداف سازمانی خواهد داشت. روابط خانوادگی از هفت مولفه: روابط خانوادگی، اعتماد اجتماعی، روابط همسایگی، گرایش نسبت به دیگران، ایثار نسبت به غریبه‌ها، حمایت اجتماعی و علاقه فراوان به جامعه تشکیل شده است که در این پژوهش روابط هریک از این مولفه‌ها بر سلامت روانی و اجتماعی کتابداران سنجیده خواهد شد.

نتایج حاصل مطالعاتی که در سالیان اخیر پیرامون فرصت شغلی کتابداران در داخل و خارج از کشور صورت گرفته است نشان می دهد که رضایت شغلی کتابداران در انواع کتابخانه‌ها چندان مطلوب نیست و همین موضوع بر عملکرد حرفه ای آنان تاثیر منفی به جای می گذارد. اما سوالی که این پژوهش قصد پاسخگویی به آن را دارد این است که: کتابداران شاغل در کتابخانه‌ها از جمله کتابخانه‌های دانشگاهی به عنوان سرمایه‌های انسانی به چه میزان از سلامت روانی و اجتماعی برخوردار هستند و سرمایه اجتماعی به چه میزان بر سلامت روانی و اجتماعی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی استان لرستان تأثیر دارد؟

ادبیات و پیشینه پژوهش

در جهان رقابتی امروز و آزاد سازی اقتصادی، کیفیت یکی از عوامل مهم برای رسیدن به مزیت رقابتی است. یک محصول یا خدمت با کیفیت بالا به سازمان کمک می کند تا مشتریان خود را حفظ و بر تعداد آن بیفزاید. کیفیت پایین منجر به نارضایتی مشتریان شده، در نتیجه هزینه کیفیت پایین صرفاً افزایش ضایعات یا اصلاح خطاها نیست بلکه از دست دادن آینده سازمان است (استروکوا^۱، ۲۰۰۸).

بورديو اولین کسی است که تحلیل منظمی از سرمایه اجتماعی بدست داده است و این مفهوم را چنین تعریف کرده است: «سرمایه اجتماعی حاصل انباشت منابع بالقوه و یا بالفعلی است که مربوط به مالکیت یک شبکه با دوام از روابط کم و بیش نهادینه شده در بین افرادی است که با عضویت در یک گروه ایجاد می شود» (بورديو^۲، ۱۹۸۵).

1. strokova
2. Bourdieu

از نظر بورديو سرمایه اجتماعی، جمع منابع بالقوه و بالفعلی است که نتیجه مالکیت شبکه ی با دوامی از روابط نمادی شده بین افراد و به عبارت ساده تر، عضویت در یک گروه برای دستیابی به منابع آن گروه است. البته سرمایه اجتماعی مستلزم شرایطی به مراتب بیش از وجود صرف شبکه ی پیوندها می باشد. در واقع، پیوندهای شبکه ای می بایست از نوع خاصی باشند. یعنی مثبت و مبتنی بر اعتماد. از نظر بورديو سرمایه اجتماعی در نهایت پاداش اقتصادی یا همان سرمایه اقتصادی را به همراه دارد (وینتر^۱، ۲۰۰۲: ۲).

در ادبیات کنونی سرمایه اجتماعی بیشتر از دیدگاه های جیمز کلمن در دهه ۱۹۸۰ و رابرت پاتنام در دهه ۱۹۹۰ تأثیر پذیرفته که دقت در اندیشه های آنها روشن می سازد که سرمایه اجتماعی به تمام روابط غیررسمی، پسوندها و ارتباطات اعضاء یک شبکه به عنوان منبع باارزش اشاره دارد که با ایجاد هنجارها و اعتماد متقابل سبب تحقق اهداف اعضاء می شود (خلف خانی، ۱۳۸۶).

پوتنام مدعی است که هنجارها و شبکه های تعاملات اجتماعی به جای این که رشد اقتصادی را محدود سازند، تقویت می کنند، و اثر بخشی نهادهای عمومی را بهبود می بخشند. به علاوه به دلیل این که فرصت طلبی، شانه خالی کردن از زیرکار، و تقلب، در جوامع پیچیده تر و دارای اقتصادی توسعه یافته تر، از احتمال بیشتری برخوردار است، مقادیر عظیمی از سرمایه اجتماعی برای پیشگیری از این رفتار لازم است، «در یک جامعه که مشخصه آن شبکه های مستحکم تعاملات اجتماعی است و اکثر افراد آن از هنجارهای مدنی پیروی می کنند، یافتن و مجازات «افراد ناباب» آسان تر است به نحوی که گریز از مجازات، مخاطره آمیزتر و بنابراین کمتر وسوسه کننده است» (موی^۲، ۱۹۹۵).

برای درک صحیح سرمایه اجتماعی لازم است که به طور دقیق به منابع سرمایه اجتماعی توجه شود تا به وسیله این فهم در مواقع لزوم بتوانیم به اصلاح مقوله های سرمایه اجتماعی پرداخته، ابزارهای تأثیرگذار بر آن را فراهم نمائیم، فرانسیس فوکویاما در کتاب "پایان نظم" خود منابع سرمایه اجتماعی را به چهار دسته کلی تقسیم بندی کرده است (فوکویاما، ۱۹۹۹).

سلامت روانی را حالتی از بهزیستی تعریف می کند که در آن فرد توانمندی خود را شناخته، از آن به نحو مؤثر و مولد استفاده کرده و برای اجتماع خویش مفید است. اصطلاح سلامت

1. Winter

2. Moe

روانی، اصطلاحی است که از آن برای بیان و اظهار کردن هدف خاصی برای جامعه استفاده می شود. هر فرهنگی براساس معیارهای خاص خود به دنبال سلامت روان است. هدف در جامعه این است که شرایطی را که سلامت اعضای جامعه را تضمین می کند آماده نماید و سلامت روان قسمتی از سلامت کلی است (نجات، ایروانی، ۱۳۷۸). به طور کلی تحقیقات نشان داده است که عوامل مختلفی چه به صورت مستقل و چه به طور جمعی، در بروز شیوع بیماری مؤثر هستند. تاکنون عنوان شده که تنها علت ۷ درصد از بیماری‌های روانی بر اثر از دست دادن محل سکونت، جراحت های فیزیکی و از دست دادن بستگان بوده است. پس برای ما علت بروز ۹۳ درصد بیماری‌های روانی هنوز شناخته شده نیست. از طرف دیگر در رابطه با ۷ درصد مواردی که ذکر شده، نیم شود به طور قاطع گفت که نقش کدام یک از عوامل فوق مهمتر است. شکل گیری که در کشف علل بیماری روانی بعد از فاجعه با آن روبرو می شویم این است که بروز بسیاری از بیماری‌های روانی، با سوابق و آمادگی ها و مصونیت های افراد رابطه دارد. به عبارت دیگر گروهی از افراد که بعد از فاجعه مبتلا به بیماری شده اند، در واقع آمادگی ابتلا به بیماری را داشته اند و وقوع فاجعه این امر را تسریع نموده است (حمیدیه، شهیدی، ۱۳۸۶).

کییز (۱۹۹۸) معتقد است که مفهوم سلامت ذهنی می بایست آنقدر گسترده شود که سلامت اجتماعی را هم در برگیرد. سلامت اجتماعی از دیرباز به عنوان فارغ بودن از حالت های اجتماعی منفی مثل از خودبیگانگی یا هرج و مرج تعریف شده است و نه الزاماً اینکه وجود شرایط روان شناختی اساسی سلامت اجتماعی باشند (کییز^۱، ۱۹۹۸).

همانگونه که بهداشت به عنوان وظیفه علم طب و در حیطه علوم پزشکی از اهمیت شایانی برخوردار است و حفظ سلامتی جسمانی افراد بدان وابسته است، بهداشت و سلامت روانی فرد فرد جامعه نیز مورد توجه خاص متخصصین و دست اندرکاران قرار گرفته است. آنچه امروزه به عنوان بهداشت روانی^۲ در جوامع مختلف مطرح است در حقیقت یک رشته تخصصی در محدوده روانپزشکی محسوب می شود (حمیدیه، شهیدی، ۱۳۸۶).

فوجیسواوا^۳ و همکاران (۲۰۰۹) در مطالعه ای در ژاپن نشان دادند که پس از تبدیل متغیر سرمایه اجتماعی فردی ادارک شده، دو متغیر به هم پیوسته سرمایه اجتماعی جامعه (مهربانی و صمیمیت) به همراه شاخص انسجام اجتماعی رابطه معناداری با سلامت عمومی دارد.

1. keys
3 Fujisawa

2. Mental health , mental hygiene
Dasilva

دسیلوا^۴ و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهشی که در پرو، ایتویپی ویتنام و هند انجام داده اند به این نتیجه رسیدند که علیرغم کنترل متغیرهای متعدد مداخله گر در سطح فرد و اجتماع، سرمایه اجتماعی شناختی فردی مادران در نمونه مورد بررسی در هر چهار کشور همبستگی منفی روشنی با اختلالات رایج روان شناختی دارد. نکته شایان توجه آنکه رابطه سلامت روانی و سرمایه اجتماعی ساختاری کمی پیچیده تر بود و در کشورهای مختلف، بسته به بسترهای اجتماعی متفاوت، نتایج گوناگونی به دست آمد.

لوفورز و ساندکوئیست^۱ (۲۰۰۷) در پژوهشی در کشور سوئد به این نتیجه دست یافتند که سرمایه اجتماعی آوندی^۲ با ابتلا به اختلالات روانی مرتبط است. آنها رابطه اعتماد افراد به نهادهای اجتماعی را که با متوسط میزان مشارکت در انتخابات محلی سنجیده شده بود با میزان بستری شدن به دلیل افسردگی و روان پریشی آزمون کردند و همبستگی قوسی بین این دو مشاهده کردند.

هزارجریبی و مهری (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان: تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و سلامت روانی و اجتماعی که جامعه آماری آن معلمان شهر همدان بوده است به این نتیجه دست یافته اند که بین بعد مشارکت اجتماعی سرمایه اجتماعی با سلامت اجتماعی و سلامت روانی به ترتیب (۰/۴۲۹ و ۰/۵۳۴)، بعد روابط با دوستان و اقوام و خانواده (۰/۴۷۰، ۰/۳۷۶)، بعد اعتماد اجتماعی (۰/۵۹۳، ۰/۱۷۹)، بعد گرایش نسبت به دیگران (۰/۵۳۹، ۰/۲۸۳)، بعد ایثار نسبت به غریبه ها (۰/۳۶۶، ۰/۱۳۶)، بعد حمایت اجتماعی (۰/۵۱۵، ۰/۳۲۹) و بعد علاقه به جامعه (۰/۳۲۹، ۰/۲۷۶) همبستگی معناداری پیدا شد. همچنین نتایج کمی رابطه معناداری بین سرمایه اجتماعی با سلامت اجتماعی (r=0/492, P>0/001) و (r=0/572, P>0/001) را نشان داد.

رضوی زاده و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و سلامت روان در بین دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد پرداختند. نتایج پژوهش آنان حاکی از آن است که اگر چه متغیرهای مستقل اعتماد، حمایت، روابط اجتماعی، عزت نفس، رفتار پشتیبان سلامت روان هر یک به تنهایی بر اضطراب و افسردگی شدید به طور همزمان اثر معنادار ندارند، اما اثر متقابل اعتماد، حمایت و روابط اجتماعی بر این دو متغیر معنادار است. تحلیل های

^۱ - Lowfors & Sund Quoist

^۲ - Linkin

جداگانه نشان داد اثر عزت نفس بر افسردگی منفی و معنادار بوده و درآمد خانوار، اعتماد اجتماعی و رفتار پشتیبان سلامت روان تأثیر منفی معنادار بر اضطراب داشته است. شجاع باغینی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان: تحلیل عاملی سرمایه اجتماعی و رابطه آن با سلامت روان سالمندان منطقه ۹ شهر تهران، در تحلیل عاملی سرمایه اجتماعی سه مولفه اعتماد فردی، همبستگی - حمایت اجتماعی و اعتماد اجتماعی - روابط انجمنی شناسایی شدند که این سه مولفه ۶۸/۱ درصد واریانس کلی سرمایه اجتماعی را تبیین می کنند. شیانی و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان: سرمایه اجتماعی جوانان در ایران، نتایج این پژوهش نشان دهنده ضعف سرمایه اجتماعی در میان جوانان به ویژه در بعد روابط انجمنی و اعتماد به ناآشنایان و مسئولان است. تأثیر ویژگی های فردی و اجتماعی بر سرمایه اجتماعی جوانان هم معنادار بوده است. با توجه به معناداری روابط و غلبه سرمایه اجتماعی سنتی در میان جوانان، بهبود محیط اجتماعی، تقویت نهادهای مدنی، اصلاح بینش ها، نگرش ها و کنش های افراد ضروری به نظر می رسد.

حسن زاده ثمرین و مقیمی (۱۳۸۹) در مطالعه ای به بررسی اثر سرمایه اجتماعی بر تعالی سازمانی در شهرداری تهران پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که در شهرداری تهران بین سرمایه اجتماعی و تعالی سازمانی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به عبارت واضح تر، با افزایش سرمایه اجتماعی، تعالی و درآمدی سازمان ارتقاء و بهبود می یابد.

بر اساس ادبیات و پیشینه پژوهش این واقعیت آشکار می شود که سرمایه اجتماعی، سلامت روان و سلامت اجتماعی سه مقوله هستند که در زندگی انسان نقش مهمی را ایفاء می کنند. انسان موجودی اجتماعی است و بدون تعامل با دیگران نمی تواند موفقیت چندانی در زندگی فردی و اجتماعی اش داشته باشد. آنچه مسلم است سلامت اجتماعی و سلامت روانی در یک جامعه بر سرمایه اجتماعی تأثیر گذاشته و شرائط را برای زندگی بهتر فراهم می سازد. در این میان کتابداران به عنوان افرادی که وظیفه ارائه خدمت مطلوب کتابخانه ای به مراجعان و استفاده کنندگان را به عهده دارند. و به عنوان نیروی انسانی این نهادها به شمار می روند، باید از سلامت روحی و جسمی لازم برخوردار باشد تا بتوانند در انجام امور حرفه ای خود موفق باشند. سلامت صرف نظر از مباحث پزشکی یکی از مهمترین عوامل توسعه و پیشرفت جوامع می باشد که نادیده گرفتن آن تبعات ناخوشایندی به دنبال دارد. آگاهی از روابط فردی و اجتماعی و سازمانی، اعتماد و میزان مشارکت آنان در فعالیتهای گروهی و تعاملات اجتماعی،

میزان تعهد و پایبندی آنان به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی... این امکان را فراهم می‌سازد تا با آگاهی هرچه بهتر از وضعیت سرمایه‌های اجتماعی کتابداران زمینه را برای کاهش دغدغه‌ها، دل‌نگرانی‌ها و شرائط روحی و روانی آنان فراهم ساخت و از این طریق به بهبود فعالیت‌های حرفه‌ای و تعالی سازمانی کمک نمود.

فرضیه‌های پژوهش

- بین میزان مشارکت اجتماعی با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.
- بین میزان روابط خانوادگی و دوستان با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.
- بین میزان اعتماد اجتماعی با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.
- بین میزان روابط همسایگی با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.
- بین میزان انسجام اجتماعی با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.
- بین میزان ایثار نسبت به غریبه‌ها با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.
- بین حمایت اجتماعی با سلامت روانی و اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.
- بین میزان علاقه فرد به جامعه با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از آن جهت که به گردآوری داده‌های مورد نیاز از یک جامعه آماری می‌پردازد پیمایشی است و از جهت اینکه به تعیین رابطه بین متغیرها می‌پردازد از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش شامل ۶۲ نفر از کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی استان لرستان است که با توجه به محدودیت جامعه آماری، نمونه‌گیری صورت‌نگرفت و تمامی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی استان لرستان به صورت تمام‌شمار مورد مطالعه قرار گرفتند. در پژوهش حاضر برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از دو روش مورد استفاده شده است. در روش اول برای گردآوری اطلاعات مربوط به مبانی نظری، ادبیات پژوهش و پیشینه‌های مرتبط با مسئله پژوهش از انواع منابع کتابخانه‌ای مانند کتاب، مجله، پایان‌نامه و ... و برای گردآوری داده‌های کمی از پرسشنامه‌های استاندارد که در این زمینه وجود داشته است استفاده گردید. این پرسشنامه پیش از این توسط هزارجریبی و مهری (۱۳۹۰) در پژوهش

مشابهی با عنوان: تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و سلامت روانی و اجتماعی معلمان شهر همدان مورد استفاده قرار گرفته است.

یافته های پژوهش

آزمون اولین فرضیه پژوهش

- بین میزان مشارکت اجتماعی و سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.

جدول ۱: آزمون ضریب همبستگی پیرسون مشارکت اجتماعی کتابداران و سلامت روانی - اجتماعی

۳۰۲(*)	ضریب همبستگی
۰/۰۱۷	سطح معنی داری
۶۲	تعداد پاسخگویان

براساس آنچه در جدول ۱ آمده است؛ نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی بین این دو متغیر حاکی از آن است که در بین ۶۲ پاسخگوی مورد مطالعه ضریب همبستگی با سطح معناداری $\alpha=0/017$ برابر با $R=0/302$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری $\alpha=0/05$ کمتر است، در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه اصلی تأیید می شود بنابراین نتیجه می گیریم که رابطه مثبت و معناداری بین مشارکت اجتماعی و سلامت روانی - اجتماعی کتابداران وجود دارد. این بدان معنی است که با افزایش میزان مشارکت اجتماعی، سلامت روانی - اجتماعی کتابداران نیز افزایش می یابد.

آزمون دومین فرضیه پژوهش

- بین میزان روابط خانوادگی و دوستان با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد

جدول ۲: آزمون ضریب همبستگی پیرسون رابطه روابط خانوادگی و دوستان کتابداران با سلامت

روانی - اجتماعی

۰/۲۶۸(*)	ضریب همبستگی
۰/۰۳۵	سطح معنی داری

تعداد پاسخگویان

۶۲

براساس آنچه در جدول ۲ آمده است؛ نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی بین این دو متغیر حاکی از آن است که در بین ۶۲ پاسخگوی مورد مطالعه ضریب همبستگی با سطح معناداری $\alpha=0/035$ برابر با $R=0/268$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری $\alpha=0/05$ کمتر است، در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه اصلی تأیید می‌شود. بنابراین نتیجه می‌گیریم که رابطه مثبت و معناداری بین روابط خانوادگی و سلامت روانی - اجتماعی کتابداران وجود دارد. این بدان معنی است که با افزایش میزان روابط خانوادگی، سلامت روانی و اجتماعی آنان نیز افزایش می‌یابد.

آزمون سومین فرضیه پژوهش

- بین میزان اعتماد اجتماعی با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.

جدول ۳: آزمون ضریب همبستگی پیرسون رابطه اعتماد اجتماعی با سلامت روانی - اجتماعی

ضریب همبستگی	۰/۲۶۷(*)
سطح معنی داری	۰/۰۳۵
تعداد پاسخگویان	۶۲

براساس آنچه در جدول ۳ آمده است؛ نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی بین این دو متغیر حاکی از آن است که در بین ۶۲ پاسخگوی مورد مطالعه ضریب همبستگی با سطح معناداری $\alpha=0/035$ برابر با $R=0/267$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری $\alpha=0/05$ کمتر است، در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه اصلی تأیید می‌شود بنابراین نتیجه می‌گیریم که رابطه مثبت و معناداری بین اعتماد اجتماعی و سلامت روانی - اجتماعی کتابداران وجود دارد. این بدان معنی است که با افزایش میزان اعتماد اجتماعی، سلامت روانی - اجتماعی آنان نیز افزایش می‌یابد.

آزمون چهارمین فرضیه پژوهش

- بین میزان روابط همسایگی با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.

جدول ۴: آزمون ضریب همبستگی پیرسون رابطه روابط همسایگی با سلامت روانی - اجتماعی	
ضریب همبستگی	۰/۳۰۹ (*)
سطح معنی داری	۰/۰۱۷
تعداد پاسخگویان	۶۲

براساس آنچه در جدول ۴ آمده است؛ نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی بین این دو متغیر حاکی از آن است که در بین ۶۲ پاسخگوی مورد مطالعه ضریب همبستگی با سطح معناداری $\alpha=0/017$ برابر با $R=0/309$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری $\alpha=0/05$ کمتر است، در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه اصلی تأیید می شود، بنابراین نتیجه می گیریم که رابطه مثبت و معناداری بین روابط همسایگی و سلامت روانی - اجتماعی کتابداران وجود دارد. این بدان معنی است که با افزایش میزان انسجام اجتماعی، سلامت روانی - اجتماعی آنان نیز افزایش می یابد.

آزمون پنجمین فرضیه پژوهش

- بین میزان انسجام اجتماعی با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.

جدول ۵: آزمون ضریب همبستگی پیرسون رابطه انسجام اجتماعی با سلامت روانی - اجتماعی	
ضریب همبستگی	۰/۲۷۱ (*)
سطح معنی داری	۰/۰۳۳
تعداد پاسخگویان	۶۲

براساس آنچه در جدول ۵ آمده است، نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی بین این دو متغیر حاکی از آن است که در بین ۶۲ پاسخگوی مورد مطالعه ضریب همبستگی با سطح معناداری $\alpha=0/033$ برابر با $R=0/271$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری

از سطح معناداری $\alpha=0/05$ کمتر است، در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه اصلی تأیید می شود. بنابراین نتیجه می گیریم که رابطه مثبت و معناداری بین انسجام اجتماعی و سلامت روانی - اجتماعی کتابداران وجود دارد. این بدان معنی است که با افزایش میزان انسجام اجتماعی، سلامت روانی و اجتماعی آنان نیز افزایش می یابد.

آزمون ششمین فرضیه پژوهش:

- بین میزان ایثار نسبت به غریبه ها با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.

جدول ۶: آزمون ضریب همبستگی پیرسون رابطه ایثار نسبت به غریبه ها با سلامت روانی - اجتماعی

ضریب همبستگی	۰/۳۰۸ (*)
سطح معنی داری	۰/۰۱۷
تعداد پاسخگویان	۶۲

براساس آنچه در جدول ۶ آمده است؛ نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی بین این دو متغیر حاکی از آن است که در بین ۶۲ پاسخگوی مورد مطالعه ضریب همبستگی با سطح معناداری $\alpha=0/017$ برابر با $R=0/308$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری $\alpha=0/05$ کمتر است، در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه اصلی تأیید می شود. بنابراین نتیجه می گیریم که رابطه مثبت و معناداری بین ایثار نسبت به غریبه ها و سلامت روانی - اجتماعی کتابداران وجود دارد. این بدان معنی است که با افزایش میزان ایثار نسبت به غریبه ها، سلامت روانی و اجتماعی آنان نیز افزایش می یابد.

آزمون هفتمین فرضیه پژوهش

- بین میزان حمایت اجتماعی با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.

جدول ۷: آزمون ضریب همبستگی پیرسون رابطه حمایت اجتماعی با سلامت روانی - اجتماعی

ضریب همبستگی	۰/۳۰۷ (*)
سطح معنی داری	۰/۰۱۵

تعداد پاسخگویان

۶۲

براساس آنچه در جدول ۷ آمده است؛ نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی بین این دو متغیر حاکی از آن است که در بین ۶۲ پاسخگوی مورد مطالعه ضریب همبستگی با سطح معناداری $\alpha=0/015$ برابر با $R=0/307$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری $\alpha=0/05$ کمتر است مدرک کافی برای رد فرض صفر خود داریم، در نتیجه فرضیه صفر را رد و فرضیه اصلی تأیید می شود. بنابراین نتیجه می گیریم که رابطه مثبت و معناداری بین حمایت اجتماعی و سلامت روانی - اجتماعی وجود دارد. این بدان معنی است که با افزایش میزان حمایت اجتماعی، سلامت روانی و اجتماعی آنان نیز افزایش می یابد.

آزمون هشتمین فرضیه پژوهش

- بین میزان علاقه فرد به جامعه با سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.

جدول ۸: آزمون ضریب همبستگی پیرسون رابطه علاقه فرد به جامعه با سلامت روانی - اجتماعی

ضریب همبستگی	۰/۲۹۷ (*)
سطح معنی داری	۰/۰۰۰
تعداد پاسخگویان	۶۲

براساس آنچه در جدول ۸ آمده است؛ نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی بین این دو متغیر حاکی از آن است که در بین ۶۲ پاسخگوی مورد مطالعه ضریب همبستگی با سطح معناداری $\alpha=0/000$ برابر با $R=0/297$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معنی داری $\alpha=0/05$ کمتر است، در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه اصلی تأیید می شود. بنابراین نتیجه می گیریم که رابطه مثبت و معناداری بین علاقه فرد به جامعه و سلامت روانی - اجتماعی وجود دارد. این بدان معنی است که با افزایش میزان علاقه به جامعه، سلامت روانی - اجتماعی آنان نیز افزایش می یابد.

آزمون فرضیه اصلی پژوهش

- بین میزان سرمایه اجتماعی و سلامت روانی - اجتماعی کتابداران رابطه وجود دارد.

جدول ۹: آزمون ضریب همبستگی پیرسون رابطه سرمایه اجتماعی با سلامت روانی - اجتماعی	
ضریب همبستگی	۰/۴۱۹(*)
سطح معنی داری	۰۰۰۰
تعداد پاسخگویان	۶۲

براساس آنچه در جدول ۹ آمده است؛ نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی بین این دو متغیر حاکی از آن است که در بین ۶۲ پاسخگوی مورد مطالعه ضریب همبستگی با سطح معناداری $\alpha=0/000$ برابر با $R=0/419$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری $\alpha=0/05$ کمتر است، در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه اصلی ما تأیید می شود. بنابراین نتیجه می گیریم که رابطه مثبت و معنی داری بین سرمایه اجتماعی و سلامت روانی - اجتماعی کتابداران وجود دارد. این بدان معنی است که با افزایش میزان سرمایه اجتماعی، سلامت روانی و اجتماعی آنان نیز افزایش می یابد.

نتیجه گیری

این پژوهش با هدف آگاهی رابطه بین سلامت سرمایه اجتماعی و سلامت روانی و اجتماعی کتابداران کتابخانه های دانشگاهی استان لرستان به انجام رسیده است. شناسایی رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت روانی - اجتماعی می تواند به مدیران ارشد کمک کند تا با اتخاذ تدابیر و سیاست های لازم، شرایط و بستر را برای افزایش کارایی فردی و اثربخشی سازمانی فراهم سازد و به کتابداران کمک کند تا بتوانند با درک شرایط کار، تلاش هدفمندی در جهت پویایی فعالیت های سازمانی خود داشته باشند.

فرضیه اصلی پژوهش پیرامون رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت روانی و اجتماعی کتابداران مورد آزمون قرار گرفت. نتیجه آزمون این فرضیه نشان داد که رابطه مثبت و معناداری بین سرمایه اجتماعی و سلامت روانی - اجتماعی کتابداران وجود دارد. این بدان معنی است که با افزایش میزان سرمایه اجتماعی، سلامت روانی و اجتماعی آنان نیز افزایش می یابد. در پژوهش های خارج از کشور نتایج مطالعات لوفورز و ساندکویست (۲۰۰۷) و فوجیسواوا (۲۰۰۹) وجود رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت روانی و اجتماعی را مورد تأیید قرار داده

اند که نتایج این پژوهش تا حد زیادی با نتایج آنان همسو می باشد. در داخل کشور نیز نتایج این پژوهش به طور خاص با نتایج پژوهش هزارجریبی و مهری (۱۳۹۱) همسو می باشد. آنان در پژوهش مشابهی به این نتیجه دست یافتند که بین تمامی مولفه های سرمایه اجتماعی و سلامت روانی و اجتماعی رابطه و همبستگی وجود دارد که نتایج این پژوهش نیز این روابط را مورد تایید قرار داده است. از جانب دیگر نتایج این پژوهش با نتایج حاصل از پژوهش های رضوی زاده و همکاران (۱۳۹۱) و شجاع و همکاران (۱۳۹۰) نیز همخوانی دارد.

برگزاری دوره های ضمن خدمت با هدف تبیین نقش سرمایه اجتماعی در فعایت های شغلی برای کتابداران به ویژه کتابداران کتابخانه های دانشگاهی، تلاش برای کاهش تنش های شغلی و افزایش بهداشت روانی در کتابخانه ها، شناسایی عوامل موثر بر سلامت روانی کتابداران در محیط کار و تلاش برای تقویت آنان، تلاش برای حضور بیشتر کتابداران در فعالیت های اجتماعی در سطح خرد و کلان، تلاش برای برقراری ارتباط کتابداران با اقشار مختلف مردم در انواع کتابخانه ها، ایجاد شبکه های اجتماعی هدفمند با هدف مشارکت در فعالیتهای اجتماعی، تلاش برای تبیین نقش سلامت روانی و اجتماعی در افزایش و بهبود فعالیت های سازمانی و همچنین تلاش برای تقویت حس اعتماد اجتماعی کتابداران در قبال افراد جامعه به ویژه مراجعان کتابخانه ها از جمله راهکار هایی است که می تواند به سلامت روانی کتابداران کتابخانه ها از جمله کتابخانه های دانشگاهی کمک شایان توجه داشته باشد.

The relationship between social capital and mental health and social health librarians working in academic libraries in Lorestan province

Mahsa Bahramsari, Mansoure Tourkiyan Tabar, Tahere Hasoumi

Abstract:

This study aimed to analyze the relationship between social capital and mental health and social health librarians working in academic libraries in Lorestan province have been completed. The survey of correlation is used. The study population consisted of 62 academic librarians working in the libraries of Lorestan province. Due to limitations of the sample, sampling was done and all the librarians working in the library for all the studied. A questionnaire was used to collect the data needed. Ast.ray analysis of statistical software LISREL and SPSS ۲۰ The data is used. The results show that positive and significant relationship between social participation, family and friends, social trust, neighborly relations, social solidarity, altruism towards strangers, social support and interest in the community as the dimensions of social capital and mental health social librarians there is a significant relationship between academic units Lorestan province.

Key words: social capital, mental health, public health, libraries, university libraries, Lorestan

1. Graduate Master of Science Information and Knowledge, Islamic Azad University of Khomeini and Iran.
2. Knowledge and Information Science, Islamic Azad University Dorud, Dorud, Iran..
3. Faculty of Information and Knowledge, Islamic Azad University Branch, Branch, Iran

منابع

فارسی

- الوانی، س. م.، تقوی، م. ع. (۱۳۸۲). سرمایه اجتماعی، مفاهیم، نظریه ها، فصلنامه مدیریت، شماره ۳۴-۳۳: ۴-۲۶.
- تاجبخش، ک. (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویانی، تهران: شیرازه.
- تاجبخش، ک.، اسدی کیا، ب. (۱۳۸۲). تئوری سرمایه اجتماعی: پیامدهای آن برای توسعه اقتصادی و اجتماعی، تهران: نشریه گفتمان. شماره ۲.
- حسن زاده ثمرین، ت.، مقیمی، س. م. (۱۳۸۹). اثر سرمایه اجتماعی بر تعالی سازمانی، فصلنامه مدیریت راهبردی، شماره ۳. ۱۲۳-۱۴۳.
- حمدیه، م.، شهیدی، ش. (۱۳۸۶)، اصول و مبانی بهداشت روانی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت).
- شجاعی باغینی، م. م. (۱۳۸۷). مبانی مفهومی سرمایه اجتماعی، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- شیبانی، م.، موسوی، م. ط.، مدنی قهفرخی، س. (۱۳۸۹). سرمایه اجتماعی جوانان در ایران، مجله جامعه شناسی ایران، دوره دهم، شماره ۳: ۵۷-۸۴.
- نجات، ح.، ایروانی، م. (۱۳۷۸)، مفهوم سلامت روان در مکاتب روان شناسی، فصلنامه اصول بهداشت روانی، شماره ۱۶۰: ۳-۱۶۶.

انگلیسی

- Bourdieu, P. (1985), **The forms of capital in j. Richardson (ed) Hand book of theory and research for sociology of Education**. N, Y, Greenwood press.
- Desilva, M, J, Huttly, S. R, Flarpham, H, Kenward, M. G. (2007). **Social capital and mental health**, A comparative analysis of 964.
- Keyes .C.L.M. (2004). **Complete mental health: an agenda for the 21Century** Washington

- Lofors, J. Sundquist, K. (2007). **Low linking social capital as a predictor of mental disorders**, a cohort study of 405 million Swedes. *Social science and medicine*, 64.
- Offe, Claus, (1999), **How can we Trust Our Fellow Citizens?** in *Democracy and Trust*, (ed.), Mark Warren, Cambridge: University Press.
- Moe, R. C, Gilmour (1995), **Rediscovering principles of public Administration: the neglected foundation of public law**, *public administration Review*. 55 (2).
- Woolcock, M. (2003), **Diversity as opportunity and challenger: the role of social capital theory, evidence and policy**, presentation to the policy Research initiative conference, Montreal.
- Striukova, I. (2008). **The role of social capital in virtual teams and organizations: corporate value creation**, *International journal of Networking and virtual organization*, 5 (1):503-516.
- Winter. L. (2002). **Towards atherised under standing of family life and social capitul**, working parper N, 21.